

Az alkotmányosság kérdése Romániában*

- C. Stere alkotmánytervezete¹ -

Az írott alkotmány csiszolt mondatainál kétségkívül fontosabb az alkotmányosság érvényesülésének mértéke.

Mielőtt tehát végleg kedvünket szegné a készülő alkotmánytervezet ama szakasza, amely kisebbségi nemzetek tagjait csak mint "fajra, nyelvre és nemzetiségre különböző románokat" teszi elméleti alkotmányos jogok alanyaivá, érdemes előbb vizsgálat tárgyává tenni azt a kérdést is, hogy a kisebbségi jogok megfelelő tételezése esetén az alkotmányosság mai általános és tényleges, a múltban gyökerező gyakorlata mily érvényesülésükre nyújtana kilátást.

E vizsgálódáshoz igen érdekes és tanulságos anyagot szolgáltat az ó-királyságbeli parasztpárt alkotmánytervezete, amelyet az indoklással együtt Constantin Stere írt, a parasztpárt három vezére közül a legsúlyosabbik.

Constantin Stere ma a román közvélemény gyűlöletének és tiszteletének kereszttüzeiben áll.

Gyűlöletet azzal keltett, hogy a német megszállás idején a német hatalmi törekvésekkel számoló román politikát űzött, és annak hirdetésére lapot is alapított. Ez a magatartása a gyűlölet terhén kívül a Iasi-i egyetemi tanárságába is került, ámbar ennek az egyetemnek tanácsa újabban követeli már visszahelyezését. N. Iorga politikai elhatározásait irányító számos negatívum között jelentős szerepet tölt be Stere szereplésének üldözése, megbüntetésének kitartó követelése. A tiszteletet, amely nagy többséggel történt megválasztásában is kifejezést nyert, a paraszttömegek felemelésére és a jogszerűség megteremtésére irányult munkásságával érdemelte ki.

Jelentőségét a román politikai életben jól mutatja az a jellemzés, amelyet D. Draghicescu ad róla - éppen a liberális párt hivatottságának igazolására megírt kis könyvében²: "Komoly, széleskörű és erkölcsi valójában elevenen átélt műveltsége Steret kulturális hatalommá és értéké teszik, amely egyedülálló volna az ország területén, ha ..." - nem politizált volna a német megszállás idején.

Az alkotmánytervezet környezetének viszonyait élesen látó, s nyugati életformákat szomjazó ember műve, s nem lehet kétségünk abban, hogy szükségességeinek való átérzésétől nemcsak a parasztpárt tömegei, de intellektueljeinek jó része is távol áll.

Az alapgondolat, amelyen ez az alkotmánytervezet felépül, és amelyet következetesen érvényesít mindenütt, a kisebbségi szakaszokban is, az, hogy nem elég az alkotmányos jogok szép szólamokba foglalása és ünnepélyes deklarálása, hanem már magában az alkotmányokban meg kell adni - részletes pontossággal és intézményesen - a megírt jogok megvédésének és érvényesítésének módjait.

E tételt előbb általánosságokban, főként az angol alkotmányos élet tanulságaival és eredményeivel támasztja alá, és indoklásának második fejezetében reátér az alkotmányosság kérdésének állására Romániában.

Ebben a fejezetben éles rajzú képét adja az Ó-Királyságban természetesen ma is uralkodó alkotmányos felfogásnak és gyakorlatnak, amely különös jelentőséget azért kap, mert a tárgyalás alatt álló alkotmánytervezet a régi gyakorlat intézményes megváltoztatására kísérletet sem tesz.

A fejezet gondolatmenetét mutató részletes szemelvényeket az alábbiakban adjuk.:

"Románia klasszikus példájául szolgálhat az olyan országnak, amely megelégedett azzal, hogy a parlamentarizmus központi intézményeit lemásolja.

A lemásolt minta tökéletes volt: a belga alkotmány, amelyről Dicey tanár azt mondja, hogy az angol alkotmány írásba foglalásának legsikerültebb kísérletét alkotja.

Valóban, az 1866-os alkotmány annak idején a legelőrehaladottabbak egyike volt; általánosságban az egyéni

szabadságokat és jogokat éppen úgy hirdeti, mint a "közigazgatás decentralizálását" és a "községek függetlenségét". Szerencsétlenségre azonban nem követték azt sem a polgári jogok és szabadságok reális biztosítékai, sem a helyi önkormányzat intézményei.

Ennek következtében a román polgár nélkülöz minden törvényes védelmi eszközt az alkotmányban platonikusan "garantált" jogainak és szabadságainak lábbal tiprásával szemben.

Az 1866-os alkotmány 29. szakasza mintha megadta volna a jogot a visszaélő hivatalnok felelősségrevonására, sőt előzetes felhatalmazás nélkül is. De ugyanakkor a büntetőtörvénykönyvhöz utasít ez a szakasz. A büntetőtörvénykönyvben pedig "A szabadság elleni merényletek" fejezetében található a 99. szakasz, amely egyfelől büntetést állapít meg "minden önkényes ténykedésre, amely a személyes szabadságot ... vagy az ország alkotmányát megsérti", - de másfelől a közvetlenül reá következő bekezdés hozzáteszi, hogy akkor, "ha bebizonyosodik, hogy a tisztviselő a tettét felsőbb parancsra követte el, büntetlenül marad, s a büntetést az a feljebbvalója kapja, aki a parancsot kiadta". - És a "felettesek" létráján, akik ilyen rendeleteket kiadnak, hamarosan elérkezik a szegény állampolgár a miniszterhez, akit - ugyancsak az alkotmány szerint - már nem állíthat bíróság elé, legkevesbé ilyen rendeletekért.

Ha ehhez még hozzátesszük, hogy a francia törvényekkel egyidejűleg azt a jogi felfogást is átvettük, hogy rendes bíróságok illetéktelenek közigazgatási ténykedések megítélésére (ami Franciaországban megmagyarázható, mert ott közigazgatási bíróságok vannak, amilyenek nálunk nem voltak), és hogy ezenfelül elsajátítottuk a megtámadhatatlan "kormányzati ténykedések" elméletét, könnyen megérthető, hogy a valóságban "minden alkotmányos biztosíték" csúfjára a kormányzati és közigazgatási önkénynek nem lehetett más korlátja, mint a kénye-kedve ugyanazoknak, akik ilyen rendeleteket kiadnak.

Az utóbbi évek félénk kísérletei, hogy a Semmítőszék valamelyes közigazgatási bírósági jelleget kapjon, nem hoztak, de nem is hozhattak reális javulást.

Az eredmények ismereteseek. Nincs reá szükség, hogy részleteiben leírjuk az alkotmányosságnak azt az uralmát, amelyben a falvakat, törvény és jog nélkül, csendőrok prédájául hagyták, és még a városokban is akadályozatlanul működhetett az "alkotmányos garancia" ... a rendőrség pincéiben.

E rendszer legszomorúbb eredménye a közhatalom képviselőinek különleges mentalitása volt, akiből a törvényességnek még a fogalma is kihalt.

Mi értéke lehet a legügyesebb központi kormányzati szervezetnek, a legnagyobb mértékben tökéletesített parlamenti működésnek, ha az állampolgárok ilyforma államelmélet uralma alatt kényszerülnek élni, ha ennek leglehetősebb alkalmazásaival szemben a polgároknak nincs más védelmük, mint a magas kormányzati férfiaknak magas megfontolásai a "magas állami érdekekről"?

E rendszer alatt élnek azonban a román parasztok milliói, hosszú évtizedek óta, az 1866-os alkotmány homlokzata mögött!

Így állunk a "törvények uralmával"!

Az alkotmányosságnak és törvényességnek ezt a gyakorlatát jól ismerjük immár mi is: jókora bokrétára valót gyűjtöttünk már össze e szemle hasábjain is.

Politikai küzdelmeink legelső céljává éppen ezért az alkotmányosság, a jog- és törvényszerűség biztosítását kell kitűznünk. Nemcsak azért, mert enélkül minden elért kisebb vagy nagyobb eredmény illuzórikus, hanem azért is, mert ebben a küzdelemben különben ellenséges vagy közönyös közéleti tényezők rokonszenvét és segítségét biztosíthatjuk, közvetve kisebbségi nemzeti ügyünknek is.

De éppen azért, mert az alkotmányosság mai gyakorlata mellett a legszebben tételezett kisebbségi jogok tényleges érvényesülése felette kétséges volna, nem szabad túlságos jelentőséget tulajdonítanunk annak sem, hogy rövidesen törvénybe iktatott románok leszünk, akinek éppen csak a nyelve más, a faja más, a nemzetisége más.

*

Stere alkotmánytervezetének 32. szakaszában szövegezi meg a kisebbségek jogait ekképpen:

"Bármily népi eredetű román állampolgárnak joga van nemzeti nyelvének műveléséhez és nemzeti művelődésének kifejléséhez. Használhatják nyelvüket a nyilvános gyűléseken, a sajtóban és bármilyen más nyomdatermékeken, iskoláikban, vallásuk szolgálatában, magán- és kereskedelmi viszonylataikban, valamint az általuk alapított társaságok és egyesületek kebelében.

Törvény fogja meghatározni azokat a feltételeket, amelyek mellett a közigazgatásban, olyan helységeken és vidékeken, ahol a más nép eredetű állampolgárok legalább ötödrészét képezik a lakosságnak, használhatják a jegyzőkönyvekben és a levelezésben, a román nyelv mellett, amely az állam hivatalos nyelve, a megfelelő kisebbségi nyelvet.

Az alkotmány biztosítja az összes népi kisebbségeknek azt a jogot, hogy közösségekbe szerveződjenek (dreptul de a se constitui în comunitati), amelyek törvényes képviselőiket fogják alkotni, hogy a román állami élet keretében, a törvényben előírt feltételek mellett művelődési és vallási érdekeiknek gondját viselhessék.

A népi kisebbségekhez tartozó román állampolgároknak az összes többi állampolgárral egyformán joguk van tehát - éppen úgy egyének szerint, mint közösségek alakulva - emberbaráti, vallási, művelődési és társadalmi intézményeket alapítani, saját eszközeikkel, az állam szükséges felügyelete mellett, amelynek joga lesz anyagi eszközeik felhasználását is ellenőrizni."

Bárha kétségtelen, hogy a kisebbségi jogok ilyen tételes megfogalmazása óriási haladás volna, mert lehetővé tenné a kisebbségi nemzetek művelődési ügyének megszervezését és előbbre vitelét - tekintettel különösen arra, hogy e tervezet szerint a törvények minden megsértéséért megynként szervezett közigazgatási bíróságokhoz lehetne jogorvoslatért fordulni -, mégis felette jellemző, hogy a többségi nemzet előrehaladottnak nevezett elméleti politikusa is csak népkisebbségekről beszél, és a kisebbségi nemzetet, mint közjogok alanyát nem ismeri el, annak ellenére sem, hogy nemzetközi szerződések, ha csak implicite is, de kétségtelenül megállapítják és elismerik nemzetközi jogalanyiságukat.

* Forrás: *Magyar Kisebbség*, 1923. 104-108.

Jegyzetek

¹ Ante-proiect de constitutie. Întocmit de sectia de studii a partidului taranesc. Cu o expunere de motive de C. Stere. Bucuresti "Viata Româneasca" s. a. "Universala". No. 80. Ára 20 lej.

² D. Draghicescu: "Partidele politice si clase sociale". Bucuresti. Tipografia Reforma Sociala, Pasagiul Român 20. 80. Ára 20 lej.

- [Varga Attila: A román Alkotmány módosításának időszerűsége \(elvi szempontok, javaslatok, észrevételek\)](#)
- [Kántor Zoltán: Az állam és az alkotmány](#)
- [Takács Ferenc László: Alkotmányosdi](#)
- [Toró T. Tibor: Alkotmányozás és közösségi felelősség](#)
- [Tóth Judit: Alkotmányos hit - politikai illúziók nélkül](#)
- [Veress Emőd: Az 1991-es román Alkotmány reformja](#)
- [Victor Duculescu: Az Alkotmány felülvizsgálatának néhány elméleti és gyakorlati szempontja](#)
- [Iulian Poenaru: Gondolatok egyes alkotmányos rendelkezések demokratikus természetéről](#)
- [Dr. Sulyok István: Az alkotmányosság kérdése Romániában](#)
- [Dr. Willer József: A kisebbségi jog az utódállamok alkotmányaiban](#)
- [2.2. Az 1991-es Alkotmány vitája. Az alaptételek megvitatása](#)

- Michael Mann: Megállította-e a globalizáció a nemzetállam emelkedését?
- Kiss Dénes: A határon túli magyarság egészségügyi helyzete és a státustörvény egészségügyi kedvezményeivel szembeni viszonyulása
- Balázs Sándor: Hatvanéves a "Huszonkét év"
- Jobbágy István: A kisebbségek fogalmának meghatározási problémája a nemzetközi kapcsolatokban
- Tóth Károly Antal: "A nemzet halott!"
- Zakota Zoltán: A romániai magyarság intézményrendszerének gazdasági feltételeiről
- Demény Gyöngyvér: Kisebbségek oktatási jogai és a magyar tannyelvű felsőfokú oktatás Romániában
- Gáti Attila - Orbán Márta: Privatizáció és vállalatértékelés
- Nagy Csongor István: A romániai kisebbségi jog 1945 és 1989 közötti történetének tendenciái, különös tekintettel a romániai magyarság történetére (I.)
- A nemzetiségi irodalom válogatott bibliográfiája 1990
- Az alkotmány-javaslat főbb szakaszai

(c) Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004
Impresszum | Médiaajánlat | Adatvédelmi záradék